

YTTRANDE
2018-10-19

Kulturdepartementet

Remissvar avseende Läsdelegationens betänkande Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället SOU 2018:57, diarienummer Ku2018/01470/KI

Autism- och Aspergerförbundet överlämnar härmed sitt yttrande över rubricerade remiss. Förbundet arbetar för att förbättra villkoren för barn, unga och vuxna med autism, Aspergers syndrom och andra autismspektrumtillstånd. Förbundet har cirka 17 500 medlemmar över hela landet. Bland dessa finns personer med egen funktionsnedsättning, närstående och personer som är professionellt verksamma inom området.

Övergripande synpunkter på Läsdelegationens betänkande

Det framgår att delegationens främsta målgrupper är de barn och unga som i olika undersökningar uppvisat svag läsförståelse och läsmotivation, mer specifikt gruppen pojkar generellt samt barn från socioekonomiskt svaga familjer och barn med föräldrar som talar andra språk än svenska i hemmet samt barn med till exempel dyslexi. Vi håller med om att det är en rimlig prioritering.

Förslagen och bedömningarna i det här betänkandet gäller en rad olika insatser varav många med socioekonomiska förtecken, vilket även det ter sig rimligt. Läsdelegationen ansluter sig till den diskussion kring socioekonomisk utjämning som Skolkommissionen la fram i sitt slutbetänkande 2017. Vårt förbund och en samlad funktionsrättsrörelse var dock kritiska till att förslagen i det senare betänkandet helt saknade ett funktionsrättsperspektiv. Vårt förbund menade bland annat att det är viktigt att göra en mer fördjupad intersektionell analys kring vilka elever det är som inte når skolans mål för att ha underlag för rätt insatser snarare än att enbart anlägga ett begränsat socioekonomiskt fördelningsperspektiv.

Överfört till det här sammanhanget blir det också relevant eftersom läsning ur flera aspekter är helt central inte bara i ett skolsammanhang utan även avgörande för hur alla barn och unga ska kunna vara delaktiga på fritiden och i samhällslivet i stort. Vi saknar således även i läsdelegationens förslag och bedömningar ett tydligt funktionsrättsperspektiv även om bland annat gruppen med dyslexi lyfts här, vilket självklart är mycket positivt. Även barn och unga med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga och få tillgång till läsning och litteratur på samma villkor som andra, vilket tydligt ligger i delegationens direktiv. Det gäller till exempel hur representation i tänkta läsråd ska se ut, vilket vi återkommer till.

Huruvida barn och unga med funktionsnedsättning varit representerade i till exempel de fokusgrupper som delegationen träffat framgår inte. Inte heller om barn och unga med funktionsnedsättning lyfts specifikt när delegationen träffat myndigheter och andra aktörer mer än i möte med Dyslexiförbundet och Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Barn och unga med funktionsnedsättning är självfallet ingen homogen grupp, långt ifrån alla har svårigheter med läsningen. När det gäller barn och unga med autism så är sällan läsningen som sådan ett problem. Däremot så kan läs- och textförståelse skapa problem på grund av de kognitiva svårigheter man har vid autism. Mycket generellt kan man säga att ren faktainhämtning kan vara lättare att ta till sig för en läsare som har autism än att tolka litterära texter. Det beror på brister i olika kognitiva förmågor som till exempel symbolhantering, begreppsbildning och (över-)generalisering, vilket kan försvåra tolkningen av texter. Man kan även ha svårt att skapa inre bilder, vilket ju är en central del när det kommer till att förstå fiktiva texter. Andra svårigheter en person med autism kan ha är svårigheter att förstå det abstrakta – man vill ha konkretion; det kan vara svårt att förstå bildspråk, metaforer och det som står skrivet mellan raderna. Många behöver bildstöd, men det är mycket viktigt att bilder stödjer det som texten säger annars är risken stor för missförstånd. Man kan även behöva stöd i att reflektera över det man läst samt att man får förberedelse och förkunskaper om det man ska läsa och ta till sig.

Ur ett samhälls- och demokratiperspektiv blir detta dock ännu viktigare. Att kunna ta till sig och förstå samhällsinformation innebär att sådan information också måste vara anpassad för personer som har kognitiva svårigheter. Här vill vi hänvisa till projektet Begriplig text som just undersöker vad som krävs för att människor med annorlunda kognition ska kunna ta till sig och förstå texter till exempel undersöks vad som gör en text lättläst.¹

Sammanfattning av Autism- och Aspergerförbundets synpunkter på Läsdelegationens förslag och bedömningar

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker delegationens förslag utom den del av förslaget under punkt 5.8. gällande skolbibliotek och läsning, vilken rör Skolinspektionens fokus vid tillsyn. Där menar delegationen att Skolinspektionen ska fokusera särskilt på skolbiblioteken i sin tillsyn. Vi menar däremot att de i sin tillsyn ska prioritera de områden där de faktiskt ser flest brister, nämligen brister i trygghet, studiero, kränkande behandling, extra anpassningar och särskilt stöd.

När det gäller förslagen om läsning i skolbiblioteket och på fritidshemmen, anser vi att det är viktigt att elever som har behov av extra anpassningar och särskilt stöd också får det kopplat till aspekten läsning i de här båda skolmiljöerna. Vår erfarenhet är det stöd som eleven får i själva undervisningssituationen inte alltid upprätthålls under hela skoldagen, vilket är vitalt för elever med autism.

Vidare menar vi att läsning på lov behöver problematiseras. Det är oklart vilket syftet är: vänder sig insatsen mot pojkar specifikt, eller är det en generell socioekonomisk ansats, eller möjligen både och? I det här sammanhanget saknar vi även ett övergripande funktionsrättsperspektiv. För elever med autism, som många gånger inte når skolans mål på grund av en rad brister i skolan, ser vi inte en lösning i att de ska läsa på lov.

---

¹ <https://www.begripligtext.se/aktuellt>

I det läsråd som föreslås menar vi att barn med funktionsnedsättning ska finnas representerade.

Tillgänglighetsfrågor och bemötandaspekter och också viktiga att ta hänsyn till för att barn med funktionsnedsättningar ska kunna få tillgång till läsning både i skolan och på fritiden under samma förutsättningar som andra.

3 Små barns läsutveckling

3.6 Förslag och bedömningar gällande små barns utveckling

Delegationens förslag: Det ska framgå av läroplanen för förskolan att förskolan ska sträva efter att utveckla barnens intresse för litteratur. Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial om hur man kan arbeta med litteratur i förskolan i syfte att stärka litteraturens ställning i det dagliga arbetet i förskolan. Personalen i förskolan ska i större utsträckning ges förutsättning att delta i Läsluftet, exempelvis genom att fler handledare med inriktning mot förskola utbildas.

Delegationens bedömning: Kulturrådet bör med sin kunskap inom området långsiktigt stödja kommuner som i samverkan med BVC, folkbibliotek och förskolor arbetar med små barns språkutveckling och även verka för att fler kommuner påbörjar en samverkan kring små barns språkutveckling. Arbetet bör ske i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen. Kulturrådet bör i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen genomföra mer generella informationsinsatser riktade till föräldrar om vikten av tidig språkstimulans. Huvudmännen bör verka för att stärka samverkan mellan förskolor och folkbibliotek i syfte att öka barnens tillgång till språk och litteratur.

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker delegationens förslag och delar även de bedömningar som görs.

4 Läsning i skolan

4.1 Läsinsatser ska anpassas till elevers olika förutsättningar och behov

Det är viktigt att elever med olika svårigheter kopplat till läsning får stöd i att lära sig läsa och därefter få fortsatt stöd i att utveckla sin läsning. Barn och unga med olika kognitiva svårigheter behöver olika slags stöd för att klara detta. Som vi tidigare nämnt kan en person med autism på grund av nedsatta kognitiva förmågor ha olika slags svårigheter i att till exempel förstå en text, vilket kräver specifik kunskap vid läsinsatser.

4.2 Lärarutbildningen

Autism- och Aspergerförbundet identifierar stora brister i lärarutbildningen när det gäller den förberedelse studenterna får i att möta den mångfald av elever som finns i dagens skola, i synnerhet i mötet med elever med funktionsnedsättning så som autism. Lärarnas Riksförbund genomförde 2016 en undersökning bland studenter på lärarutbildningen om hur de uppfattar den nya lärarutbildningen. Det framkommer att två av de främsta bristområdena som studenterna identifierar rör specialpedagogiska och ämnesdidaktiska kunskaper. Sådana brister får självfallet konsekvenser när

studenterna sedan etablerar sig som lärare. Hur skicklig en lärare är på att anpassa stoffet för att passa alla i elever i klassrummet blir även i den här kontexten vital.²

4.4 Rekommendationer utifrån forskning gällande läsning i skolan

4.4.1 Läsundervisning

Digital läsning

Vi vill uppmärksamma delegationen på den konflikt som finns i skolan när det gäller digitala hjälpmedel. Konflikten rör det delade huvudmannskapet när det gäller hjälpmedelsförskrivning. Om ett digitalt hjälpmedel används och tillhandahålls av skolan, kan inte eleven använda hjälpmedlet på fritiden. Hjälpmedel som används på fritiden och i vardagen utanför skolan är det normalt habiliteringen som förskriver. Tyvärr gynnar detta inte barn och unga, som i sämsta fall hamnar mellan stolarna och inte får de hjälpmedel de behöver. Projektet *Teknikstöd i skolan* visade på mycket positiva resultat just för att de hjälpmedel som användes i skolan också kunde användas på fritiden, i hela vardagen.³

4.6 Bedömningar gällande läsning i skolan

Delegationens bedömning: I dag finns det för många elever som har en bristande läsförmåga när de slutar den obligatoriska skolan. Delegationen vill betona vikten av att alla elever, oavsett förutsättningar och behov, ges möjlighet att utveckla en fullgod läsförmåga. Läslyftet bör löpa över tid och kontinuerligt uppdateras utifrån aktuell forskning och de behov som finns bland lärare och elever. Skolverket bör lyfta fram hur man genom befintliga moduler kan samarbeta inom olika yrkesgrupper, som lärare, förskollärare, och skolbibliotekarier. Huvudmännen bör verka för en långsiktigt hållbar kompetens för lärare inom allt från läsinläring, till läsutveckling och litteraturundervisning. Insatserna bör utformas på så sätt att lärare ges den kompetens och de verktyg som de behöver för att de ska kunna möta alla elevers olika förutsättningar och behov.

Autism- och Aspergerförbundet delar delegationens bedömning men vill erinra om lärarbristen och i synnerhet bristen på speciallärare. Det är positivt att Specialpedagogiska skolmyndigheten lyfts som en central aktör.

---

²

https://www.lr.se/download/18.49a57dc61581e8e63e05e4b8/1478170317093/hur_bra_ar_den_nya_lararutbildningen_201611.pdf

³ <http://laromteknikstod.se/resultat-och-erfarenheter/film-dajana/>

5 Skolbibliotek och läsning

5.8 Förslag gällande skolbibliotek och läsning

Delegationens förslag: Frågan om bemannade skolbibliotek ska utredas. Vad en skolbiblioteksverksamhet är ska definieras på förordningsnivå. Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram ett allmänt råd för hur man i samverkan med eleverna bygger upp, utformar, följer upp och utvärderar en skolbiblioteksverksamhet. Skolinspektionen ska, inom ramen för sin regelbundna tillsyn, fokusera särskilt på skolbiblioteken.

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker delegationens förslag i den del som rör frågan om att bemannade skolbibliotek ska utredas. Däremot avstyrker vi förslaget i den del som rör att Skolinspektionen ska fokusera särskilt på skolbiblioteken i sin tillsyn. Enligt Skolinspektionens statistik över tillsynen 2017 framgår det att de områden där man ser flest brister är trygghet, studiero, kränkande behandling, extra anpassningar och särskilt stöd, vilket vi menar är de områden som därför Skolinspektionen ska ha särskilt fokus på i sin tillsyn.⁴

Här vill vi även erinra om att skolbiblioteken är en del av skolan och dess miljö. För elever med autism innebär själva skolmiljön i sig en utmaning då man på grund av bland annat sensorisk överkänslighet kan ha svårt att vistas i skolans lokaler. Sådana anpassningar som elever med autism behöver finns sällan. Det framgår bland annat av vår skolenkät 2018, att just skolmiljön är ett av de främsta skälen till att elever med autism inte kan vara i skolan, och därmed blir frånvarande.⁵

Dessutom är det självklart viktigt att skolbibliotekarier har kunskap om de elever som har behov av extra anpassningar och särskilt stöd så att de får tillgång till skolbiblioteket i samma grad som andra elever samt att även rätt anpassningar och stöd utgår från skolbibliotekets verksamhet för elever som behöver det.

6 Läsning på fritidshem

6.6 Förslag och bedömningar gällande fritidshem

Delegationens förslag: Det ska framgå av den del av läroplanerna för grundskolan, specialskolan och sameskolan som avser fritidshemmet att fritidshemmet ska stimulera elevernas läsning. Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial om hur man i fritidshemmet kan arbeta med såväl språk- och läsutveckling som med läsning generellt. Personalen i fritidshemmet ska ges möjlighet till kompetensutveckling inom området läsning.

Delegationens bedömning: Statens kulturråd bör inom ramen för statsbidraget läs- och litteraturfrämjande insatser prioritera ansökningar om läsfrämjande insatser i fritidshemmen. Huvudmännen bör ta tillvara fritidshemmens möjlighet att arbeta kompensatoriskt med elever som behöver stöd eller utmaningar i sin läsning. Huvudmännen bör arbeta för att skapa läsfrämjande miljöer i fritidshemmen.

⁴ <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/statistikrapporter/reg-tillsyn/statistik-regelbunden-tillsyn-2017.pdf>

⁵ Autism- och Aspergerförbundet skolenkät 2018: http://www.autism.se/skolenkat_2018

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker delegationens förslag och delar även delegationens bedömning. Vi vill dock påpeka att elever med autism i behov av extra anpassningar och särskilt stöd inte alltid får det över hela skoldagen, och det gäller också inom ramen för fritidshemmets verksamhet. Det är angeläget att det i här förslaget tydligt skrivs in att elever som behöver extra anpassningar eller särskilt stöd får det också inom ramen för en lässatsning på fritidshemmen. Vårt förbund identifierar utöver det stora brister när det gäller hur stödet utformas för elever med autism då det i botten alltid måste finnas specialpedagogiskt kompetens samt kunskap om autism för att stödet ska träffa rätt.

7 Läsning på lov

7.4 Förslag och bedömning gällande läsning på lov

Delegationens förslag: En flerårig försöksverksamhet ska införas där en eller flera läsfrämjande aktörer får ett årligt verksamhetsbidrag för att erbjuda läsfrämjande verksamhet under lovtid. Försöksverksamheten ska följas upp. Delegationens bedömning: Loven utgör en möjlighet till att arbeta med barns och ungas läsförmåga och läslust. Varje huvudman bör därför planera för hur kommunens barn och unga på bästa sätt kan ges tillfälle till olika läsfrämjande aktiviteter som gynnar såväl läsförmåga som läslust. I denna planering bör man ta vara på möjligheterna av att kombinera läsning som en aktivitet tillsammans med andra lovaktiviteter, till exempel idrott och friluftsliv.

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker delegationens förslag men anser att ansatsen kring läsning på lov och på fritiden behöver problematiseras. Vi menar att det behöver tydliggöras mot vilka grupper en sådan försöksverksamhet riktar sig. Är det en satsning gentemot pojkar? Är det en socioekonomisk satsning? Eller både och? Här blir det tydligt att det saknas ett intersektionellt perspektiv, menar vi. Återigen ser vi att barn och unga med funktionsnedsättning inte räknas in. Det diskuteras kring att en sådan läsfrämjande försöksverksamhet ska ha flera målsättningar. Det kan till exempel handla om att elever som kommit efter i skolan, ska läsa på loven. Ett annat mål som avhandlas är att allmänt stimulera till ökad läsning, det vill säga att läsfrämjande insatser delvis är bortkopplade från skolan.

Förslaget landar dock i läsfrämjande insatser som rör skolloven och därmed får man anta ska nå elever som riskerar att inte nå skolans mål. Men eftersom det saknas statistik kring vilka de här eleverna är så riskerar även denna ansats att inte nå dem som det berör. Framför allt saknas statistik över elever med funktionsnedsättning i behov av stöd. Elever med funktionsnedsättning har en betydligt lägre måluppfyllelse än andra grupper. Men det är också en brist att det saknas statistik på området. Det visar bland annat en rapport från Specialpedagogiska skolmyndigheten.⁶ En indikation på hur det ligger till är dock Autism- och Aspergerförbundets egna skolenkäter vilka visar mycket nedslående resultat både när det gäller måluppfyllelse och frånvaro från skolan. I vår senaste skolenkät är det endast 44 procent som når upp till målen i svenska, matematik och engelska. I grundskolan har måluppfyllelsen dessutom sjunkit sedan den tidigare mätningen 2016 – för 2018 är siffran 45 procent att jämföra mot 2016 års resultat som landade på 49 procent.⁷

⁶ Villkor för utbildning, Kartläggning av nuläge för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning, SPSM 2017

⁷ Autism- och Aspergerförbundet skolenkät 2018: http://www.autism.se/skolenkat_2018 och Autism- och Aspergerförbundets skolenkät 2016: http://www.autism.se/skolenkat_2016

Generella försöksverksamheter på loven kommer inte att fånga in vår målgrupp. Elever med autism, har som nämnts, mycket hög frånvaro från skolan på grund av brist på kompetens hos personalen, bristande tillgänglighet i lär- och skolmiljön med mera. Konsekvensen är ökad psykisk ohälsa så som ångest, utmattning och stress. Att dessa elever skulle orka ta igen detta när de har behov av ledighet är inte troligt.

Således måste läsfrämjande insatser i förlängningen handla om hur den tillgängliggörs för olika grupper av barn och ung särskilt dem med kognitiva svårigheter. Det inbegriper även tillgänglighetsaspekter och bemötandefrågor.

8 Bibliotek och läsfrämjande

8.7 Förslag och bedömning gällande bibliotek och läsfrämjande (sid 149)

Delegationens förslag: Ett nationellt läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier ska genomföras. Läsfrämjandelyftet ska syfta till kompetensutveckling inom litteraturförmedling och läsfrämjande med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning. Satsningen bör inledningsvis vara utformad i projekt där olika kommuner och regioner söker statsbidrag för kompetensutvecklingen. Målet bör dock vara att över tid införa ett nationellt läsfrämjandelyft för bibliotekarier där staten samlat tar ett större ansvar för kompetensutvecklingen för landets folkbibliotekarier.

Delegationens bedömning: Kommunen bör, i samarbete med regionen, verka för en långsiktigt hållbar kompetens för folkbibliotekarier med särskilt fokus på barns och ungas läsning.

Autism och Aspergerförbundet tillstyrker delegationens förslag och delar även delegationens bedömning. Även här är det dock viktigt att det finns ett funktionsrättsperspektiv så att barn och unga med funktionsnedsättning får tillgång till folkbiblioteken i samma grad som andra. Se även våra tidigare synpunkter särskilt under *5.8 Förslag gällande skolbibliotek och läsning* och *7.4 Förslag och bedömning läsning på lov*.

9 Läsande förebilder

9.1 Vikten av läsande förebilder

Även här saknar vi ett funktionsrättsperspektiv. Barn och unga med funktionsnedsättning behöver också läsande förebilder.

9.4 Bedömningar gällande läsande förebilder

Delegationens bedömning: Studieförbunden bör, inom ramen för uppdraget att stärka föräldrars delaktighet i sina barns lärande, särskilt fokusera på föräldrar som läsande förebilder. Kulturrådet bör, inom ramen för sitt handlingsprogram för läsfrämjande, genomföra ytterligare insatser för att stärka vuxnas läsning så att vuxna kan utgöra läsande förebilder för barn och unga. Inom ramen för detta arbete bör även ingå att utveckla former för hur den statliga nivån kan samverka med den kommunala och regionala nivån för att utveckla den läsfrämjande verksamheten i arbetslivet, bland annat när det gäller arbetsplatsbibliotek. Arbetet bör genomföras tillsammans med andra aktörer som arbetar med vuxnas läsning, till exempel folkbildningen. Kommuner bör arbeta för att inrätta tjänster för läsfrämjandeambassadörer som företräder de nationella minoritetsspråken och som kan vara vuxna läsande förebilder för barn och unga.

Autism- och Aspergerförbundet delar delegationens bedömning.

10 Uppföljning av och samverkan kring barns och ungas läsning

10.3 Bedömning gällande uppföljning av barns och ungas läsning (sid 170)

Delegationens bedömning: Uppföljning av det läsfrämjande arbetet i och utanför skolan bör vara ett ansvar för alla nivåer: nationell, regional, kommunal och lokal nivå.

Autism- och Aspergerförbundet delar delegationens bedömning men som framkommit ser vi gärna att det anläggs ett funktionsrättsperspektiv på hela det läsfrämjande arbete som föreslås i betänkandet.

10.5 Förslag gällande samverkan kring barns och ungas läsning

Delegationens förslag: Ett Läsråd ska inrättas som ska arbeta för att samla och samordna aktörer och insatser inom kultur, skola, civilsamhälle, folkbildning och näringsliv kring barns och ungas läsning i och utanför skolan.

Autism- och Aspergerförbundet ställer sig även bakom det här förslaget men anser att det i det föreslagna läsrådet ska finnas representation från oss organisationer som företräder barn och unga med funktionsnedsättning, likaså att barnen och de unga själva behöver vara representerade.

Datum som ovan

Ulla Adolfsson
Ordförande

genom
Agneta Söder
Ombudsman, agneta.soder@autism.se